

» De många ingångarna bär sägen om hur intressant diskussionen om språk kan bli om man kan växla perspektiv.

Många perspektiv på svenskan

NY BOK

”På japanska betyder 'ja' ibland 'nej' eftersom det anses oartigt att säga nej.”

NÄR JAG växte upp förstod jag aldrig att det fanns någon dramatik i att leva i två språk. Med pappa och hans släktingar talade jag svenska, med mamma, mummo i Pemar, mostrar och morbröder, liksom en massa tanter och farbröder i Åbo, finska. Finska var också språket som gällde på gården. Först långt efteråt fick jag veta att jag var hurri och att språket var något att bråka om. Jag har fortfarande lite svårt att förstå bråket. Jag har aldrig känt mig halvsvåkig och om jag känt något utanförskap har det bara varit ett plus – det är berikande att kunna betrakta sitt språk utifrån. Då inser man att kopplingen mellan språket och det som språket beskriver ingalunda är entydigt och självklart.

Det här utifrånperspektivet skymtar i flera av artiklarna i den färskna boken ”Guld i strupen? Rötter och relationer till svenska språket”, utgiven av Språkförsvaret i Sverige.

Språkförsvaret är en ideell organisation öppen för alla som ”delar vår uppfattning att svenska språket har ett egenvärde och måste försvaras bland annat gentemot engelskans framträngande”.

Antologin närmar sig ämnet ur flera perspektiv, alla personliga. Bokens redaktörer Arne Rubenson, Frank-Michael Kirsch och Per-Åke Lindblom slår i förordet fast att ”rätten till modersmålet inte är en så självklar sak är något som vi sakta börjat inse”. De räknar upp några av frågorna bidragsgivarna kretsar kring:

– Hur är det att ha svenska som minoritetsspråk, hur är det att komma in i svenskan utifrån, vad händer då man gräver sig in i språkets rötter?

Vi får ta del av språkmöten mellan bland annat tyska och svenska, engelska och svenska, finska och svenska – och med Bengt Berg, mellan värmäländska och svenska. Hans iakttagelser är förmodligen allmängiltiga för mötet mellan dialekt och standardsvenska.

Skotten Donald A. Hughes beskriver sin resa till svenskan som gick över Greifswald i dåvarande Östtyskland.

Hans berättelse visar hur vissa fenomen tycks vara allmängiltiga. Han var fast besluten att lära sig svenska, men svenskarnas entusiasm att tala engelska kom i vägen. Så fort de hörde hans brytnings skiftade de språk – så där som vi finlandssvenskar då vi får en finsktalande i sällskapet.

Hughes berättar också om hur han kände sig tillplattad då han intervjuades på ambassaden i London för att få uppehållstillstånd. Hughes trodde hans goda svenska skulle ge uppehållstillståndet som i en liten ask, men ambassadtjänstemannen envisades med att tala engelska, och då Hughes till slut anförde att hans svenska var fly-



tande i både i tal och i skrift sade denne bara att ”det kanske kan vara till nytta”.

Australiensaren John Alexander för ett intressant resonemang om språk med låg respektive hög kontext.

Han hänvisar till kulturanthropologen Edward Halls fyrdelade kulturmodell som inte kan beskrivas i sin helhet i det här sammanhanget, men där avsnittet om kommunikation är speciellt intressant. Det handlar om *hur* saker sägs, inte bara vad som sägs.

Hög kontext – skriver Alexander – anses som nyanserad, artig, indirekt; låg kontext mer direkt, preciserad, rakt på sak.

På japanska betyder ”ja” ibland ”nej” eftersom det anses oartigt att säga nej. Enligt samma resonemang kan ”nu” i en högkontextkultur i stället för lågkonjunkturkulturens ”inom cirka 1–2 minuter” betyda ”senare”.

MAN BEHÖVER INTE förflytta sig till Asien för att hitta den här kulturskillnaden, den finns redan mellan Sverige och Finland, noterar Alexander, dock utan att ge några exempel. Men visst är den finska kommunikationskulturen med sitt ”management by perkele” mera direkt än den svenska.

Samma klyfta finns mellan svensk och amerikansk eller australiensisk kultur, medan den brittiska engelskan enligt honom också omfattar

”weakeners”; mjukgörande uttryck som ”ganska”, ”kanske”, ”sådär” och ”tja”.

Enligt Alexander är ord, som ”nja”, ”lyhörd” och ”ganska”, svårtolkade ord i kontrast till utpräglade lågkontextkulturer som i USA eller Australien.

Alexander granskar också svenska svordomar och ser en förskjutning från försiktiga konsensusord som ”helsicke”, ”jösses” och ”stick och brinn”, delar av vad han kallar ett ”icke-konfronterande språk” till ungdomars friska bruk av engelska kraftuttryck i stället för sitt eget artiga modersmål.

För övrigt ger han också en förklaring jag inte hört förr till det lindriga uttrycket ”fy sjutton” – uttrycket ska ha sina rötter på Gotland och avse de sjutton stenarna i galgens pelare, som fortfarande står utanför Visby!

Av de finlandssvenska bidragsgivarna beskriver Raoul J. Granqvist om språklig kannibalism ur flera perspektiv, Tornedalsfinskans utsatthet, finsk dominans kring Chydenius i Karleby och anglicifieringen av den humanistiska forskningen i Norden.

Marika Tandefelt landar i sin artikel som tar avstamp i en jämnårig pojkes ”senkin hurri” på en busshållplats i Helsingfors i ett resonemang om hur språkminoriteten kan skjuta sig i foten genom att ”inte inse att i en språkkontaktsituation är det utan undantag det icke-dominerande språkets levnadsvillkor man ska ge akt på. Det dominerande språket klarar sig alltid”.

Också Kenneth Myntti tar avstamp i det personliga, sin uppväxt med en svensktalande far och en finsktalande mor för att sedan zooma ut i ett makroperspektiv där han öppnar den finlandssvenska språkdebatten, med frågan om hur SFP klarar sitt språkförsvardsuppdrag, också för en publik i Sverige.

Mynttis resonemang mynnar ut i en uppmaning till SFP att satsa på djupare nordisk integration och på så sätt samtidigt bädda för svenskan och positionera sig i en helt ny politisk nisch.

”Det politiska parti som driver en samnordisk integration skulle ha en enastående chans att få nya väljare både på svenskt och finskt håll i Finland och – i ett senare skede – i hela Norden”, skriver Myntti.

Förmodligen är det dock, som han själv slår fast, en annan historia.

”Guld i strupen” strävar åt många håll, men de många ingångarna bär sägen om hur intressant diskussionen om språk kan bli om man kan växla perspektiv.

» Facklitteratur

Guld i strupen. Rötter och relationer till svenska språket. En antologi från Språkförsvaret. Frank-Michael Kirsch, Per-Åke Lindblom, Arne Rubansson (red.) Språkförsvaret 2014. 241 s.



Henrik Othman

PURMO SKOLA

Lyssna på orsborna

”Önska, önska runt i ring. Önska kostar ingenting” Så gick min replik i julprogrammet på årskurs två i Purmo skola. Att denna fras skulle passa så bra in 20 år senare var det ingen som kunde förutspå.

För visst hade jag, och många Purmobor med mig, önskat att renoveringen av lågstadiet i Purmo hade påbörjats redan nästa år. Nu flyttas det fram till år 2016–2017 istället. Rent teoretiskt kan det verka som en bra lösning att skjuta upp byggandet. På så vis får planeringen den tid den behöver och

man hinner fundera över vad allt som skall finnas under ett och samma tak. Där ingår förstås ett fungerande skolkök som kan användas även i andra sammanhang. Ett utdelningskök ser jag inte som ett alternativ. Därför önskar jag att både de invalda och tjänstemännen tar sig tid att lyssna på orsbornas åsikter och önskemål. Det bidrar till att renoveringen verkligen börjar inifrån hjärtat av byggnaden och inte utifrån budgeten.

Men att en senareläggning av renoveringen skulle vara ekonomisk

lönsam har jag lite svårt att tro på. Det finns inte pengar i överflöd, det förstår även jag. Men att skjuta fram problemet är ingen säker lösning. Överraskningar hör livet till och de brukar även blanda sig i det ekonomiska. Tyvärr ofta i negativa akuta utgifter. Man vet vad man har, men inte vad man får och det är ju redan ett faktum att Purmo Skola har skador som kan omfattas mögel.

Denna objudna gäst angriper både materiella ting och människorna som vistas i dess närhet. Lärarna in-

sjuknar och behöver vikarier. Eleverna insjuknar och är frånvarande. Materiella ting förstörs i sakta mak och måste i värsta fall kasseras vid en renovering. Bibliotekets böcker hinner kanske angripas så pass att allt måste brännas. Är detta också med i budgeten? Och hur ska hälsan kompenseras? Visst är jag glad att budgeten för projektet höjdes med en halv miljon. Men jag håller mig till det svenska ordspråket; Skjut inte upp till morgondagen, det du kan göra i dag.

Att delta i budgetmötet gav mig

ändå en insyn i hur kommunfullmäktige fungerar. Något jag kanske önskade att fler provade på innan nästa val. Det kändes lite som om jag var tillbaka på skolbänken och snabbt fick finna mig i att vänta på min taltur. Men till skillnad från en lektion i Purmo skola så var det här helt okej att här gömma sig i sin telefon medan andra framförde sina åsikter.

Med önskan om en lyckad planering och renovering av Purmo skola, byns framtid.

Ann-Sofi Ede